

СОЦІОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН (1). НЕОМАРКСИЗМ.

1. Неомарксизм та марксизм – точки дотику та розходження
2. Дискусія щодо причин відсталості у розвитку низки суспільств світу (світ-системна теорія, теорія залежності та їх критика)

1. Неомарксизм та марксизм – точки дотику та розходження

- У неомарксизмі відсутній жорсткий економічний детермінізм і враховуються соціальні і культурні чинники
- У неомарксизмі немає ідеї месіанської ролі робітничого класу (враховується ускладнення економічної системи та зміни сфери зайнятості, виникнення нових секторів зайнятості таких як сфера послуг і комунікацій та кількісне зменшення робітничого класу)

- У неомарксизмі немає вимоги революційних змін та ідеалізації економічної системи регульованої державою
- У неомарксизмі з'являється пересторога перед спотвореннями принципів марксизму у політичній практиці (результат спотворення марксизму етатистськимти політ. режимами СРСР, Камбоджа, Північна Корея)

У неомарксизмі з'являється тематика міжнародних відносин та міжнародних (наднаціональних) систем

У неомарксизмі з'являється тематика міжнародних відносин та міжнародних (наднаціональних) систем

Неомарксистський підхід у соціологічному дослідженні міжнародних відносин застосовували такі дослідники як:

А. Франк,
І. Валлерстайн,
Н. Чомскі

2. Дискусія щодо причин відсталості у розвитку
низки суспільств світу
(світ-системна теорія, теорія залежності
та їх критика)

Попередником світ-системного аналізу є фр. історик Ф. Бродель, представник школи «Анналів» (1902 — 1985 рр.)

Бродель ввів поняття світ-економіка. Мав на увазі не світову економіку. А регіональну самодостатню, автономну від інших економічну систему – такий собі світу у собі.

Світ-економіки в розумінні Броделя існують з давніх часів (Фінікія, Карфаген, Рим, Індія, Китай, світ ісламу)

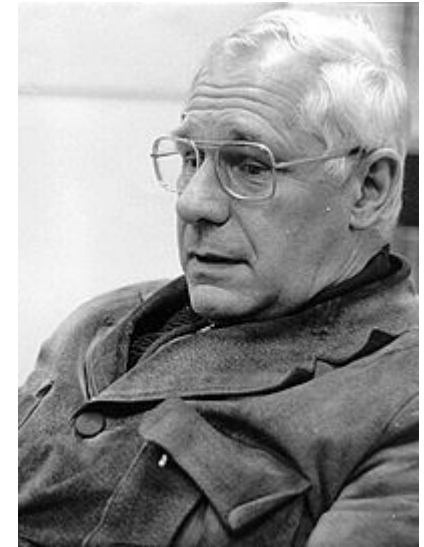
Бродель відзначає їхні спільні риси:

- Світ-економіки територіально обмежені, кордони змінюються рідко і повільно (лишаються стабільними аж о кінця 15 століття коли Європа «розширила свої кордони»)
- Кожна світ-економіка має свій центр – таким центром є «капіталістичне» місто
- Центр (місто) підкоряє собі інші міста (центрами європейської світ-економіки були Венеція у 1380-1500 рр, Антверпен у 1500 – 1550 рр., Генуя у 1560 – 1610 рр., Амстердам у 1610 – 1815 роках, Лондон у 1815 – 1929 рр., Нью-Йорк з 1929 року)

- Центр світ-економіки завжди є космополітичним: економіка пов'язує регіони з різними культурами. Метрополія – це такий собі «Ноїв ковчег»
- Через таку строкатість центр вимушений дозволяти хоч частково політичні і релігійні свободи, які неможливі в інших зонах.
- Для центрів характерна дорожнеча і соціальне розшарування
- Простір світ-економіки ділиться на певні структурні зони: вузький центр, другорядні області, великі периферійні території.
- Периферію характеризує архаїчність, відсталість, легка доступність до експлуатації іншими.

Андре Гундер Франк

(Andre Gunder Frank, 1929 – 2005 pp.) — німецький економіст, соціолог, один із засновників світ-системного аналізу і теорії залежного розвитку (теорії розвитку недорозвитку).

Центральне питання зацікавлень Франка – причини низького рівня соціально-економічного розвитку та політичної стабільності і ефективності колишніх колоній, країн «третього світу».

Франк не погоджується з тезами прихильників теорії модернізації, які надмірно оптимістично і лінійно сприймають перспективи розвитку суспільств світу.

Подібно Франк відкидає пояснення соціально-економічної та політичної недорозвинутості низки країн світу через апеляцію до соціокультурних чинників, системи цінностей, нормативних систем.

Центральне поняття поглядів А. Франка - «залежність»:

«... під залежністю ми розуміємо ситуацію, коли економіка конкретної країни визначається розвитком і експансією іншої економіки, при цьому перша підкорена другій.

Взаємозалежність перетворюється на залежність коли одна із сторін взаємодії може розширюватися і бути самодостатньою, а інші можуть лише реагувати на експансію».

Франк формулює теорію в 1960 роках і вона набула популярності серед лівих інтелектуалів. Йдеться про пояснення причин відсталості країн, які у минулому були колоніями європейських держав.

Франк вважає, що капіталізм можна зрозуміти лише як світову систему, економічний розвиток в одних частинах якою зумовлює недорозвинутість у іншій частині.

В результаті країни капіталістичної периферії є втягнутими в складний процес «розвитку недорозвитку», коли участь країни в світовій системі капіталізму ускладнює її ситуацію.

Внутрішня структура світ-системи відтворюється і на національному рівні: колоніальний національний капітал стає сателітом метрополії (лат. материнське місто) і сам стає метрополією для населення і економіки своєї країни.

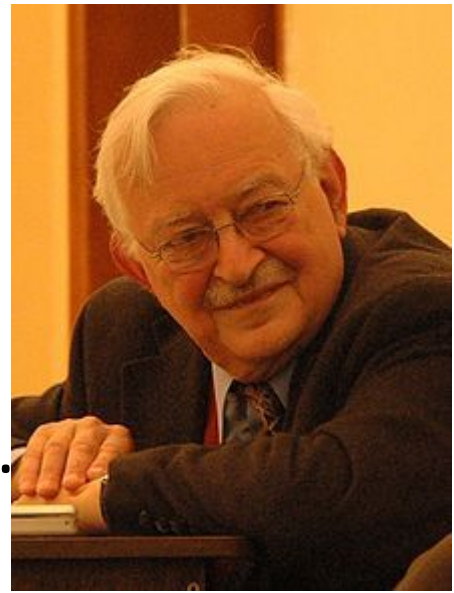
Провінційний капітал, який сам є сателітом метрополії, породжує власні провінційні центри. Таким чином відтворюється система метрополій і сателітів.

Таким чином – недорозвиток це не результат якихось архаїчних інститутів чи недостатності капіталу, чи ізоляції від світових процесів. Навпаки – недорозвиток виникає в результаті запущеності у світові капіталістичні відносини

Сьогодні найважчою політична і соціально-економічна ситуація є в тих країнах, які мали найтісніший зв'язок з центром, були найбільш залежними від метрополій.

З Франком певною мірою погоджується М. Буравой, який вважає, що колишні країни соціалістичного блоку (країни другого світу) набувають риси країн третього світу – у них прогресує залежність та недорозвиток.

I. Валлерстайн (Immanuel M. Wallerstein,
1930 р.н.) – американський соціолог
неомарксист

Сучасний світ на думку В. є єдиною системою міжнародного поділу праці. Валерстайн аналізує такі явища макрорівня як світовий розподіл праці, світові міграційні процеси, протистояння бідного Півдня та багатой Півночі. Валерстайн говорить про систему соціальної стратифікації у світовому масштабі. У його системі одиницями аналізу виступають суспільства, або групи суспільств, які характеризуються подібним становищем у світовому розподілі праці. Зрештою ці явища макрорівня

Один із опонентів Франка, Валлерстайна і неомарксистів загалом Л. Гарісон (L. E. Harrison)

Автор праці “Underdevelopment is a state of mind: the case study of Latin America” (1985)

Саму наявність розриву між розвинутими та недорозвинутими Гарісоні визнає і ілюструє даними Світового банку 1982 року

	<i>Low-income countries</i>	<i>Industrialized countries</i>
Total population (mid-1980)	2.2 billion	.671 billion
Annual average population growth rate (1970-80)	2.1%	.8%
Average per-capita gross national product (1980)	\$260	\$10,320
Average life expectancy at birth (1980)	57 years	74 years
Average adult literacy (1977)	50%	99%

Проте причини відставання у розвитку Гарісон схильний шукати у внутрішній особливостях відсталих суспільств.

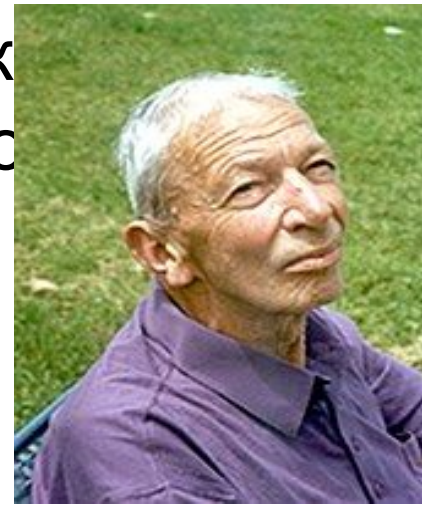
“Колоніальна влада отримала великі економічні переваги завдяки колоніям (зокрема американські компанії у Латинській Америці і в інших країнах третього світу)... Але фокусуватися виключно на впливі “імперіалізму” та на “залежності” означає сприяти утворенню паралізуючої міфології, яка прирікає нас на поразку”

Figure I

Л. Гарісон про соціокультурні чинники, які впливають на соціально-економічну успішність суспільств

Едвард Бенфілд (1916–1999)– американський політолог та соціолог, представник правого реалізму

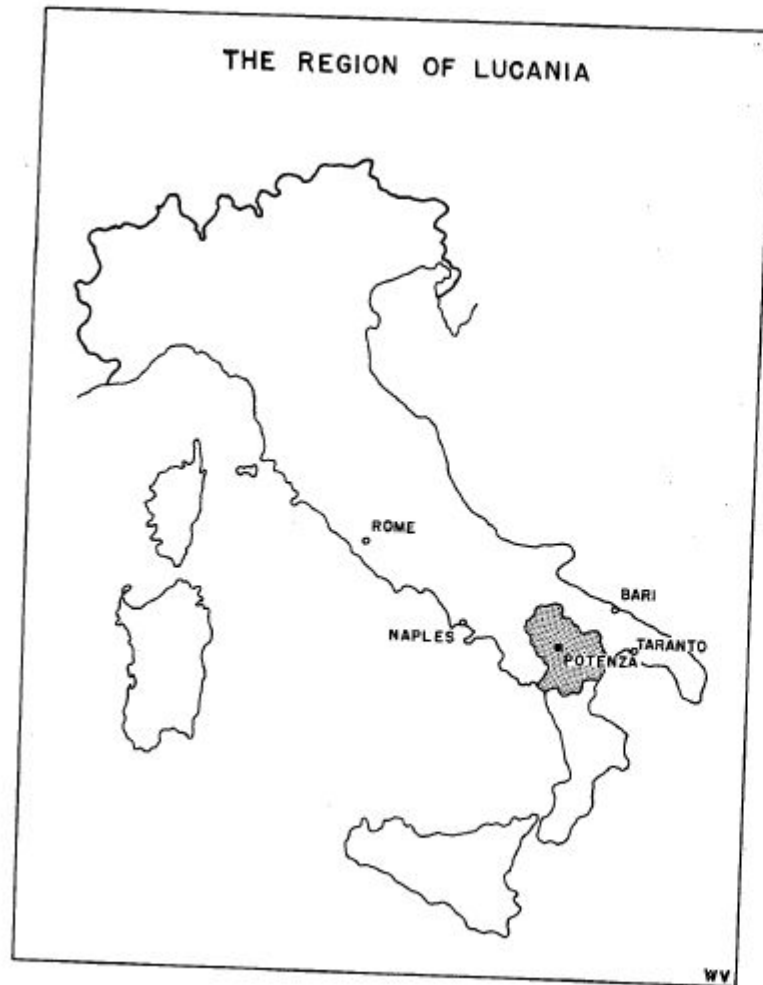
“Do no good and no harm will come of it.”

“Those who cannot learn cannot be taught; those who can learn don't need to be taught.”

“If you don't want people to find out about something, don't do it.”

“Social scientists should never try to predict the future; they have trouble enough predicting the past.”

Бенфілд – автор праці “Моральні засади відсталого суспільства” (1957 р.)

The Moral Basis of a Backward Society

By EDWARD C. BANFIELD

WITH THE ASSISTANCE OF LAURA FASANO BANFIELD

Photographs by the Author

The Free Press
Glencoe, Illinois

Research Center in Economic
Development and Cultural Change,
The University of Chicago

Правий реалізм
відмовляється від
аналізу соціальних
проблем із
використанням понят
„соціальна рівність”,
„рівень соціальної
інтеграції”, „відносна
деривація” та ін. Цей
напрям відкидає тезу
про те, що у
„соціальним корінням” різноманітних
дисфункційних

TABLE OF CONTENTS

Map	2
Introduction	7
Chapter 1. Impressions and Questions	15
Chapter 2. Some Usual Explanations	33
Chapter 3. The Economy	43
Chapter 4. Class Relations	69
Chapter 5. A Predictive Hypothesis	85
Chapter 6. Ethos in Practice	107
Chapter 7. Ethos in Principle	129
Chapter 8. Origins of the Ethos	147
Chapter 9. The Future	163
Appendix A. Education and Illiteracy, Land Use, Levels of Living, Age at Death	177
Appendix B. Responses to a Thematic Apperception Test: Southern Italy, Northern Italy, and Rural Kansas	189
Index	201

явище структури соціальної нерівності

Відмовляючись від пояснень соціальних проблем через апеляцію до системи нерівності представники цього напрямку апелюють до культурних факторів.

Which is better:

6. (a) she is amiable but she covets her neighbor's possessions, (b) she is often mean but she is not envious.

7. (a) she is avaricious but she never gossips, (b) she gossips but she is generous.

8. (a) she gossips but she is never cruel, (b) she is sometimes cruel but she never gossips.

9. (a) he is avaricious but he is a loyal friend, (b) he is generous but not especially loyal.

10. (a) he is pleasant and amiable but not steadfast, (b) he is a steadfast friend but often irritable and unpleasant.

11. (a) he is proud but he does not covet his neighbor's possessions, (b) he covets his neighbor's possessions but he is not proud.

12. (a) he is honest but he curses the saints and the priests, (b) he loves God but he is sometimes tricky.

The answers to these questions were as follows:

<u>Question</u>	<u>Number Respondents</u>	<u>Prefer (a)</u>	<u>Prefer (b)</u>	<u>Can't Decide</u>
6	28	5	23	0
7	25	20	4	1
8	25	8	15	2
9	25	23	2	0
10	25	7	18	0
11	25	16	9	0
12	28	19	8	1

That the Montegransesi are prisoners of their family-centered ethos--that because of it they cannot act concertedly or in the common good--is a fundamental impediment to their economic and other progress. There are other impediments of pervasive importance, of course, especially poverty, ignorance, and a status system which leaves the peasant almost outside the larger society. It would be foolish to say that one element in this system is the cause of backwardness: all these elements--and no doubt many others as well--are in a reciprocal relation; each is both a cause and an effect of all of the others. The view taken here is that for purposes of analysis and policy the moral basis of the society may usefully be regarded as the strategic, or limiting, factor. That is to say, the situation may be understood, or altered, better from this standpoint than from any other.¹

Неефективність
спільноти Монтеграно
Бенфілд пояснює
«нездатністю селян
діяти спільно задля
їхнього загального
добра і взагалі задля
чогось, що виходить з
межі безпосередніх
матеріальних інтересів
нуклеарної сім'ї», яка в
свою чергу походить з
«етосу аморального фамілізму»

“Дилема в'язнів” – метафора і модель, яка ілюструє соціокультурні чинники соціально-економічної відсталості

	Prisoner B Stays Silent	Prisoner B Betrays
Prisoner A Stays Silent	Each serves six months	Prisoner A serves ten years Prisoner B goes free
Prisoner A Betrays	Prisoner A goes free Prisoner B serves ten years	Each serves five years

Домашнє завдання:

Есей на вибір на тему:

“Чи є актуальним неомарксизм у постіндустріальних суспільствах?”;

“Яким є становище України у світовій системі соціальної нерівності?”;

“Якими є соціокультурні чинники проблем соціально-економічного розвитку українського суспільства?”